

Ενεργειακή κρίση και ελληνική οικονομία: Επιπτώσεις και προοπτικές

Νίκος Βέττας, Γενικός Διευθυντής IOBE και Καθηγητής, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Svetoslav Danchev, Επικεφαλής Τμήματος Μικροοικονομικής Ανάλυσης και Πολιτικής IOBE
Γιώργος Μανιάτης, Επικεφαλής Μονάδας Κλαδικών Μελετών IOBE

Περίληψη

Στο παρόν άρθρο εξετάζονται οι επιπτώσεις της τρέχουσας ενεργειακής κρίσης για την ελληνική οικονομία και διερευνώνται παρεμβάσεις με τις οποίες θα μπορούσαν να αμβλυνθούν, καθιστώντας συγχρόνως την ελληνική οικονομία ανθεκτικότερη σε παρόμοιες κρίσεις στο μέλλον. Αρχικά εξετάζονται οι βασικοί παράγοντες που συμβάλλουν στην έκταση και σφοδρότητα της ενεργειακής κρίσης στην ελληνική οικονομία. Στη συνέχεια, διερευνώνται τα κανάλια μετάδοσης της ενεργειακής κρίσης στην οικονομία και παρουσιάζονται συνοπτικά τα μέτρα αντιμετώπισης του υψηλού ενεργειακού κόστους που έχουν προωθηθεί στην Ελλάδα και σε άλλα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τέλος, διατυπώνονται ορισμένες προτάσεις πολιτικής για τον μετριασμό των επιπτώσεων των υψηλών τιμών ενέργειας, με γνώμονα την ανάγκη διασφάλισης της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και την προσαρμογή της σε ένα πρότυπο βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης.

1. Εισαγωγή

Από το φθινόπωρο του 2021 το παγκόσμιο ενεργειακό σύστημα τελεί υπό μια σοβαρή διαταραχή, η οποία οξύνθηκε περαιτέρω τον Φεβρουάριο του 2022 μετά τη στρατιωτική επίθεση της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας. Οι περισσότερες οικονομίες, διεθνώς, αντιμετωπίζουν δυσχέρειες εξαιτίας των υψηλών τιμών ενέργειας, ενώ εντεινόμενες είναι οι ανησυχίες για την ενεργειακή ασφάλεια, ιδιαίτερα στην Ευρώπη, η οποία παρουσιάζει υψηλή ενεργειακή εξάρτηση από εισαγωγές φυσικού αερίου, πετρελαίου και άνθρακα από τη Ρωσία.

Η κατακόρυφη άνοδος των τιμών της ενέργειας βρήκε την ελληνική οικονομία σε φάση ανάκαμψης από την πανδημία του κορωνοϊού (COVID-19), με θετική προοπτική από τη διαφαινόμενη ύφεση της υγειονομικής κρίσης και τη σημαντική ενίσχυση με χρηματοδοτικούς πόρους από τον Μηχανισμό Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλες πηγές. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι η ελληνική οικονομία διατηρεί τους πρώτους μήνες του 2022 μια σημαντική θετική δυναμική, οι ισχυρές πληθωριστικές πιέσεις, που σε μεγάλο βαθμό οφείλονται στις υψηλές τιμές ενέργειας, σε συνδυασμό με ερωτηματικά αναφορικά με την ενεργειακή ασφάλεια, δημιουργούν έντονη ανησυχία και αβεβαιότητα για τις ευρύτερες οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις το επόμενο διάστημα.

Στο πλαίσιο αυτό, αντικείμενο του παρόντος άρθρου είναι η εξέταση των επιπτώσεων της τρέχουσας ενεργειακής κρίσης για την ελληνική οικονομία και η διερεύνηση παρεμβάσεων με τις οποίες θα μπορούσαν να αμβλυνθούν αυτές οι επιπτώσεις, καθιστώντας συγχρόνως την ελληνική οικονομία ανθεκτικότερη σε παρόμοιες κρίσεις στο μέλλον. Ειδικότερα, στην επόμενη ενότητα εξετάζονται οι βασικοί παράγοντες που συμβάλλουν στην έκταση και σφοδρότητα των επιπτώσεων της ενεργειακής κρίσης στην ελληνική οικονομία. Στην τρίτη ενότητα, διερευνώνται τα κύρια κανάλια μετάδοσης της ενεργειακής κρίσης στην οικονομία, ενώ στην τέταρτη ενότητα παρουσιάζονται συνοπτικά τα μέτρα αντιμετώπισης του υψηλού ενεργειακού κόστους που έχουν προωθηθεί στην Ελλάδα και σε άλλα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην πέμπτη ενότητα διατυπώνονται ορισμένες προτάσεις πολιτικής για τον βραχυπρόθεσμο και μεσοπρόθεσμο μετριασμό των επιπτώσεων των υψηλών τιμών

ενέργειας, με γνώμονα την ανάγκη προστασίας του εισοδήματος και προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας σε ένα πρότυπο βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης. Στην τελική, έκτη, ενότητα συνοψίζονται τα βασικά σημεία του άρθρου.

2. Παράγοντες που καθιστούν την ενεργειακή κρίση μείζον πρόβλημα για την ελληνική οικονομία

Η ενέργεια αποτελεί αναγκαία εισροή σε κάθε οικονομική δραστηριότητα αλλά και στις καθημερινές δραστηριότητες των νοικοκυριών. Επομένως, το εύρος των επιπτώσεων της ενεργειακής κρίσης απορρέει άμεσα από τη στενή διασύνδεση των εξελίξεων στις αγορές ενέργειας με την υπόλοιπη οικονομία. Για τον λόγο αυτό, ένας από τους κύριους στόχους της ενεργειακής πολιτικής είναι η διατήρηση προσιτών τιμών ενέργειας για την υποστήριξη της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, ιδίως των οικονομικών δραστηριοτήτων εντάσεως ενέργειας, αλλά και για τη διασφάλιση ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης του πληθυσμού, μέσω της απρόσκοπτης και ποιοτικής παροχής ενέργειας σε προσιτές τιμές.

Στην τρέχουσα συγκυρία, τρεις είναι συνδυαστικά οι βασικοί παράγοντες που καθιστούν ευάλωτη την ελληνική οικονομία. Πρώτον, ο βαθμός εξάρτησης από εισαγωγές ενέργειας. Η ενέργεια στηρίζει το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και τα δημοσιονομικά έσοδα στις χώρες που παράγουν και εξάγουν ενεργειακούς πόρους. Σε χώρες όμως που δεν είναι σημαντικοί παραγωγοί πρωτογενών ενεργειακών πόρων, όπως η Ελλάδα, η υψηλή εξάρτηση από εισαγωγές πρωτογενών πηγών ενέργειας δημιουργεί κινδύνους για το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας. Δεύτερον, η αβεβαιότητα σχετικά με την ασφάλεια εφοδιασμού, καθώς μέρος των εισαγωγών ενέργειας προέρχεται από τη Ρωσία με την οποία οι εμπορικές σχέσεις έχουν διαταραχθεί. Τέλος, το μέγεθος των αυξήσεων των τιμών ενέργειας – με την επίπτωση να πολλαπλασιάζεται εξαιτίας της άμεσης σύνδεσης των αγορών φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας και τις σοβαρές πληθωριστικές πιέσεις που δημιουργούνται.

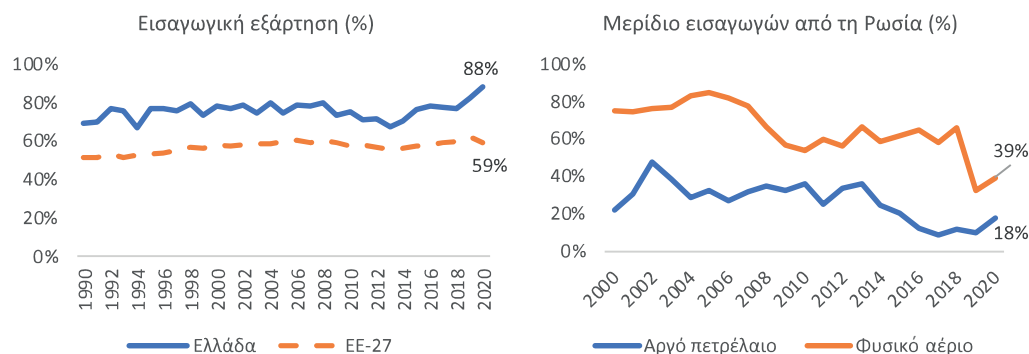
2.1. Ενεργειακή εξάρτηση

Οι ενεργειακές ανάγκες της χώρας καλύπτονται κυρίως από εισαγωγές πρωτογενούς ενέργειας (αργό πετρέλαιο και φυσικό αέριο) και, σε μικρότερο βαθμό, από εγχώρια παραγωγή στερεών καυσίμων και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ). Η συμμετοχή της εγχώριας άντλησης αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου είναι πολύ μικρή. Συνολικά, το 2020 ο δείκτης εξάρτησης¹ από εισαγωγές πρωτογενούς ενέργειας στην Ελλάδα ανήλθε σε 88% έναντι 59% στην Ε.Ε.-27, υποδηλώνοντας την υψηλή ενεργειακή εξάρτηση της χώρας σε σχέση με τα περισσότερα από τα άλλα κράτη-μέλη της Ε.Ε., κυρίως σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο (Διάγραμμα 2.1). Η εξάρτηση από εισαγωγές ενέργειας στην Ελλάδα αυξήθηκε μάλιστα σημαντικά μετά το 2013, καθώς, παρά την ενίσχυση του μεριδίου των ΑΠΕ, μειώθηκε η συμμετοχή του λιγνίτη και αντίστοιχα αυξήθηκε η συμμετοχή του φυσικού αερίου στο ενεργειακό μείγμα της χώρας.

Με δεδομένη την υψηλή εξάρτηση της χώρας από εισαγωγές πρωτογενούς ενέργειας, η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, στην τρέχουσα συγκυρία, επηρεάζεται σημαντικά από το μερίδιο των εισαγωγών ενέργειας από τη Ρωσία και τις δυνατότητες διαφοροποίησης των πηγών προμήθειας. Τα στοιχεία δείχνουν καταρχήν ότι η εξάρτηση αυτή είναι αρκετά υψηλή στο φυσικό αέριο και χαμηλότερη στο αργό πετρέλαιο, με τάση υποχώρησης. Το 2020 το μερίδιο της Ρωσίας στις εισαγωγές φυσικού αερίου και αργού πετρελαίου ήταν 39% και 18% αντιστοίχως. Επομένως, στην περίπτωση που δεν βρεθούν εναλλακτικές πηγές προμήθειας για τις αντίστοιχες αναγκαίες ποσότητες, ενδεχόμενη διακοπή της τροφοδοσίας φυσικού αερίου από τη Ρωσία θα έχει βραχυπρόθεσμα σημαντική επίπτωση στη δυνατότητα κάλυψης των εγχώριων ενεργειακών αναγκών.

1. Καθαρές εισαγωγές ενέργειας προς ακαθάριστη κατανάλωση ενέργειας.

Διάγραμμα 2.1: Εξάρτηση από εισαγωγές ενέργειας και μερίδιο των εισαγωγών από τη Ρωσία (%)

Πηγή: Eurostat. Υπολογισμοί συγγραφέων.

2.2. Τιμές ενέργειας

Τιμές χονδρικής

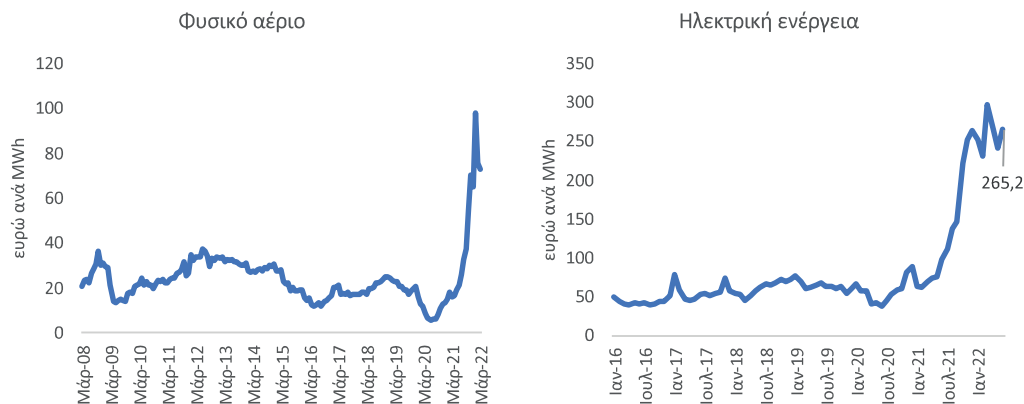
Μετά από μια περίοδο ιδιαίτερα χαμηλών διεθνών τιμών φυσικού αερίου, που αντανakλούσαν την ασθενή παγκόσμια ζήτηση λόγω της πανδημίας COVID-19, από τα μέσα του 2021 οι τιμές φυσικού αερίου ακολούθησαν μια ισχυρή ανοδική τάση, φτάνοντας σε πρωτόγνωρα υψηλό επίπεδο (Διάγραμμα 2.2). Η μέση τιμή εισαγωγής φυσικού αερίου στην Ελλάδα αυξήθηκε από 16,2 ευρώ/MWh τον Ιανουάριο του 2020 σε 98,3 ευρώ/MWh τον Ιανουάριο του 2022, πριν υποχωρήσει στα 72,9 ευρώ/MWh τον Μάρτιο, μια αύξηση της τάξης του 250% συγκριτικά με το μέσο επίπεδο τιμών το 2019.² Στην Ευρώπη, οι τιμές φυσικού αερίου, όπως διαμορφώνονται στην αγορά TTF της Ολλανδίας, ήταν ακόμα υψηλότερες από τις τιμές εισαγωγής φυσικού αερίου στην Ελλάδα.³ Τέτοιες αυξήσεις τιμών, πάντως, δεν συνέβησαν σε αγορές εκτός Ευρώπης, γεγονός που διαφοροποιεί τις επιπτώσεις στις ευρωπαϊκές οικονομίες και στην ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων στην Ευρώπη.

Η αύξηση των τιμών φυσικού αερίου αποδίδεται σε διάφορους παράγοντες, όπως στα χαμηλά ευρωπαϊκά αποθέματα φυσικού αερίου λόγω χαμηλότερων των αναμενόμενων ποσοτήτων προμήθειας από τη Ρωσία το 2021 και στην έλλειψη επενδύσεων σε σχετικές υποδομές. Οι πολεμικές συγκρούσεις στην Ουκρανία που ξεκίνησαν στα τέλη Φεβρουαρίου του 2022 όξυναν το πρόβλημα των υψηλών τιμών ενέργειας, καθώς αναδείχθηκε στον μέγιστο βαθμό η εξάρτηση της Ευρώπης από τις εισαγωγές φυσικού αερίου από τη Ρωσία. Αυτή η εξάρτηση εγείρει σοβαρά ζητήματα ενεργειακής ασφάλειας σε βραχυπρόθεσμο και μεσοπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα, γεγονός που ενισχύει την αβεβαιότητα και δυσκολεύει την αποκλιμάκωση των τιμών ενέργειας στην Ευρώπη.

2. Ενδιαμέσως, στη διάρκεια της πρώτης φάσης της υγειονομικής κρίσης, η μέση τιμή εισαγωγής φυσικού αερίου στην Ελλάδα είχε υποχωρήσει σε 5,4 έως 8,6 ευρώ/MWh, καταγράφοντας ιστορικά χαμηλά επίπεδα.

3. Τσάφος Νίκος, Η ανατομία μιας ενεργειακής κρίσης, διαΝΕΟσις Φεβρουάριος 2022.

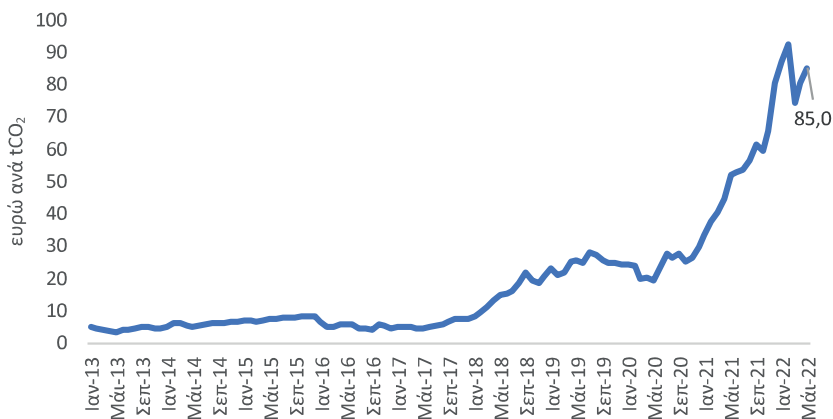
Διάγραμμα 2.2: Μεσοσταθμική τιμή εισαγωγής φυσικού αερίου στην Ελλάδα και μεσοσταθμική τιμή αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στο διασυνδεδεμένο σύστημα (€/MWh)

Πηγή: ΡΑΕ, ΑΔΜΗΕ. Σημείωση : Στα στοιχεία για τις τιμές ηλεκτρικής ενέργειας περιλαμβάνονται οι προσαυξήσεις για εξισορρόπηση και άλλες επικουρικές υπηρεσίες.

Η άνοδος των τιμών προμήθειας φυσικού αερίου συμπαρέσυρε τις τιμές χονδρικής ηλεκτρικής ενέργειας στο ελληνικό χρηματιστήριο ενέργειας, οι οποίες κατέγραψαν εξίσου κατακόρυφη άνοδο. Τον Ιούνιο του 2022, οι τιμές χονδρικής ηλεκτρικής ενέργειας περιλαμβανομένων των προσαυξήσεων (για την εξισορρόπηση και άλλες επικουρικές υπηρεσίες) ήταν υψηλότερες κατά 314% σε σύγκριση με τον μέσο όρο του 2019 – από 64,1 ευρώ/MWh σε 265,2 ευρώ/MWh. Στην αύξηση των τιμών ηλεκτρικής ενέργειας έχει συμβάλει και η αύξηση των τιμών των δικαιωμάτων εκπομπής CO₂ – από 24 ευρώ /tCO₂ τον Ιανουάριο 2020 σε 85 ευρώ/tCO₂ τον Μάιο του 2022 – αλλά η επίδρασή τους στις τιμές ηλεκτρικής ενέργειας είναι μικρότερη σε σχέση με την επίδραση από την αύξηση των τιμών φυσικού αερίου (Διάγραμμα 2.3).

Διάγραμμα 2.3: Μέση τιμή δικαιωμάτων εκπομπών CO₂ (EUA units)

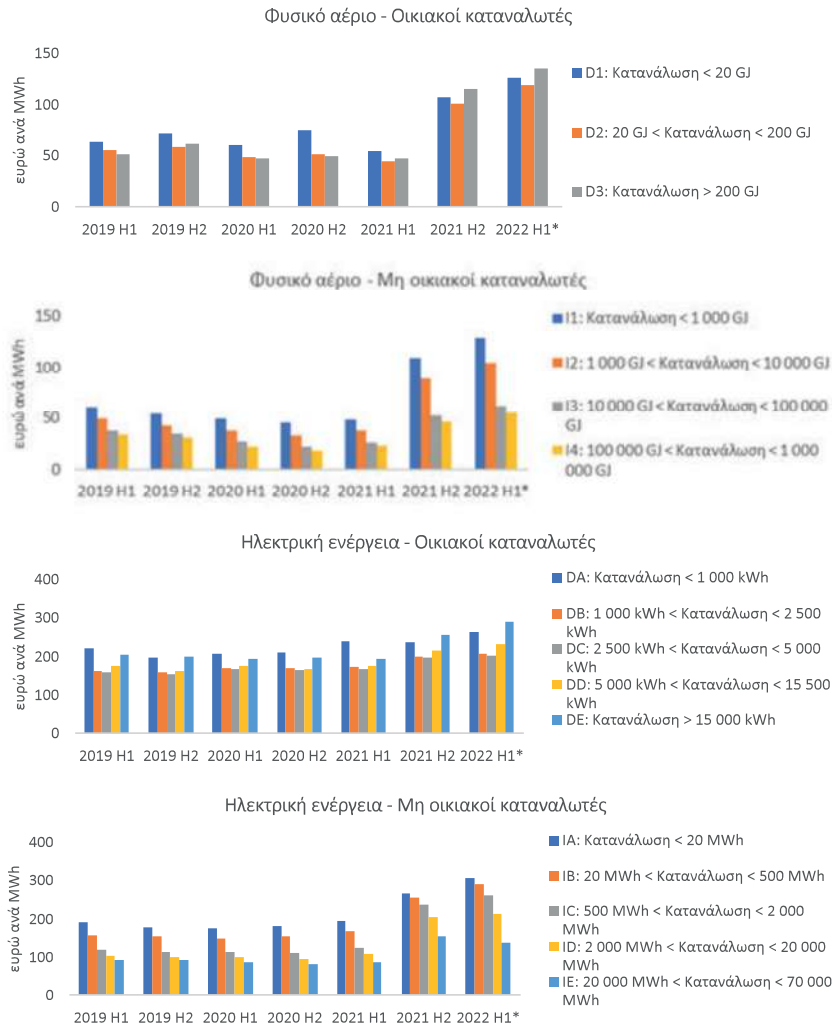

Πηγή: EEX – Emission spot primary market auction report 2018- έως Μάιος 2022.

Τιμές λιανικής

Οι τιμές εισαγωγής φυσικού αερίου και οι τιμές χονδρικής ηλεκτρικής ενέργειας αποτελούν τη βάση με την οποία τιμολογούνται οι καταναλωτές. Για τη διαμόρφωση των τελικών τιμών λιανικής, στο κόστος προμήθειας από τις αγορές χονδρικής προστίθενται τα περιθώρια λιανικής εμπορίας των προμηθευτών, οι χρεώσεις για τα δίκτυα μεταφοράς και διανομής, καθώς και οι φόροι και τα τέλη που επιβαρύνουν την κατανάλωση.⁴

Διάγραμμα 2.4: Λιανικές τιμές φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας ανά κατηγορία κατανάλωσης, Α' εξάμηνο 2019 – Α' εξάμηνο 2022

Πηγή: Eurostat. *Εκτιμήσεις συγγραφέων για το Α' εξάμηνο 2022.

Σημείωση: Οι λιανικές τιμές ηλεκτρικής ενέργειας ενσωματώνουν και τις επιδοτήσεις.

4. Μια καθετοποιημένη επιχείρηση ηλεκτρισμού, ανάλογα με το χαρτοφυλάκιο των μονάδων παραγωγής της, μπορεί να μεταφέρει ενδεχόμενα πλεονάσματα από την παραγωγή στην προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας και, κατά συνέπεια, οι τιμές προμήθειας που προσφέρει να είναι χαμηλότερες από το κόστος στην αγορά χονδρικής.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat (Διάγραμμα 2.4), οι λιανικές τιμές φυσικού αερίου για τον οικιακό τομέα (χωρίς τις επιδοτήσεις) κυμάνθηκαν το δεύτερο εξάμηνο του 2021 από 101 έως 115 ευρώ ανά MWh, ανάλογα με το μέγεθος της ετήσιας κατανάλωσης. Το πρώτο εξάμηνο του 2022 –με βάση την εξέλιξη των τιμών φυσικού αερίου όπως καταγράφεται στον εναρμονισμένο δείκτη τιμών καταναλωτή– εκτιμάται ότι οι τιμές για οικιακές καταναλώσεις κυμάνθηκαν από 119 έως 135 ευρώ ανά MWh, μια αύξηση κατά 86%-139% σε σύγκριση με το επίπεδο τιμών το 2019. Αντίστοιχα, οι τιμές φυσικού αερίου για τον μη οικιακό τομέα κυμάνθηκαν το δεύτερο εξάμηνο του 2021 από 47 ευρώ ανά MWh για τις μεγάλες καταναλώσεις έως 110 ευρώ ανά MWh για τις μικρότερες καταναλώσεις, ενώ το πρώτο εξάμηνο του 2022 εκτιμάται ότι οι λιανικές τιμές φυσικού αερίου για μη οικιακές καταναλώσεις κυμαίνονταν από 55 έως 129 ευρώ ανά MWh, μια αύξηση κατά 70%-127% σε σύγκριση με το επίπεδο τιμών το 2019.

Οι λιανικές τιμές ηλεκτρικής ενέργειας για τον οικιακό τομέα, συμπεριλαμβανομένης της επιδότησης, κυμάνθηκαν το δεύτερο εξάμηνο του 2021 από 197 έως 255 ευρώ ανά MWh, ανάλογα με το μέγεθος της ετήσιας κατανάλωσης. Το πρώτο εξάμηνο του 2022 –με βάση την εξέλιξη των τιμών ηλεκτρικής ενέργειας όπως καταγράφεται στον εναρμονισμένο δείκτη τιμών καταναλωτή– εκτιμάται ότι οι τιμές για οικιακές καταναλώσεις με τις επιδοτήσεις κυμαίνονταν από 203 έως 290 ευρώ ανά MWh, μια αύξηση κατά 26%-43% σε σύγκριση με το επίπεδο τιμών το 2019. Αντίστοιχα, οι τιμές για τον μη οικιακό τομέα κυμάνθηκαν το δεύτερο εξάμηνο του 2021 από 155 ευρώ ανά MWh για τις μεγάλες καταναλώσεις έως 267 ευρώ ανά MWh για τις μικρότερες καταναλώσεις, ενώ το πρώτο εξάμηνο του 2022 εκτιμάται ότι οι λιανικές τιμές ηλεκτρικής ενέργειας για μη οικιακές καταναλώσεις (συμπεριλαμβανομένης της επιδότησης) κυμαίνονταν από 139 έως 307 ευρώ ανά MWh, μια αύξηση κατά 51%-124% σε σύγκριση με το επίπεδο τιμών το 2019.

Συνεπώς, οι αυξήσεις στις λιανικές τιμές φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας είναι μεγάλης έκτασης με βάση τα ιστορικά δεδομένα, αλλά μετριάστηκαν από τις επιδοτήσεις των τιμών, οι οποίες απορρόφησαν τμήμα των αυξήσεων του κόστους προμήθειας από τις αγορές χονδρικής. Η πολιτική επιδοτήσεων, ωστόσο, έχει σημαντικό άμεσο ή έμμεσο δημοσιονομικό κόστος, επηρεάζει την ανάγκη εξοικονόμησης ενέργειας και δεν μπορεί να αποτελέσει μια μόνιμη λύση αντιμετώπισης του προβλήματος

3. Κανάλια μετάδοσης των υψηλών ενεργειακών τιμών στην οικονομία

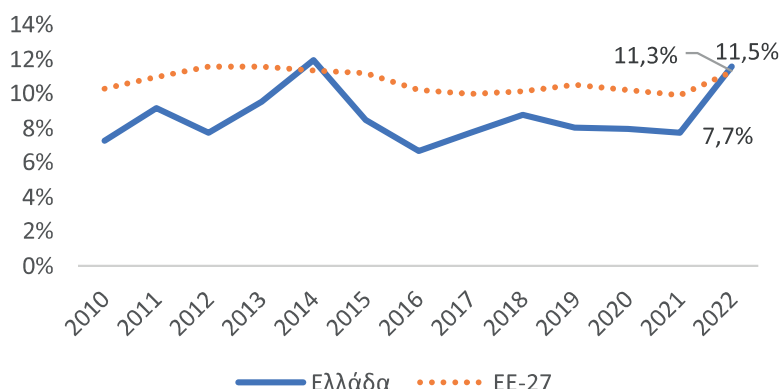
Οι μεγάλες αυξήσεις των τιμών της ενέργειας έχουν ήδη μεταδοθεί στην ελληνική οικονομία, περιορίζοντας την αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών και επιδεινώνοντας την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων. Επίσης, έχουν επηρεάσει το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και τις κρατικές δαπάνες και έχουν προκαλέσει πληθωριστικές πιέσεις, δημιουργώντας έναν δευτερογενή κύκλο επιπτώσεων στην οικονομία και πρόσθετους μακροοικονομικούς κινδύνους στην περίπτωση που δεν υπάρξει σύντομα αναστροφή τους.

3.1. Αγοραστική δύναμη νοικοκυριών

Για τα νοικοκυριά, κυρίως χαμηλότερου εισοδήματος, η ικανότητα να ανταποκρίνονται στις δαπάνες για την αγορά ενεργειακών προϊόντων προσδιορίζει σε μεγάλο βαθμό το επίπεδο διαβίωσης και ευημερίας τους. Οι αυξήσεις των τιμών ενέργειας περιορίζουν την αγοραστική δύναμη των καταναλωτών και, με δεδομένη την ανελαστική ζήτηση ενέργειας ως προς την τιμή βραχυπρόθεσμα, θα πρέπει να απορροφηθούν μέσω μείωσης της κατανάλωσης μη ενεργειακών αγαθών και υπηρεσιών, μείωσης των αποταμιεύσεων ή αύξησης του εισοδήματος. Η ένταση της επίπτωσης στην αγοραστική δύναμη εξαρτάται, μεταξύ άλλων, από τη συμμετοχή των δαπανών ενέργειας στις συνολικές καταναλωτικές δαπάνες.

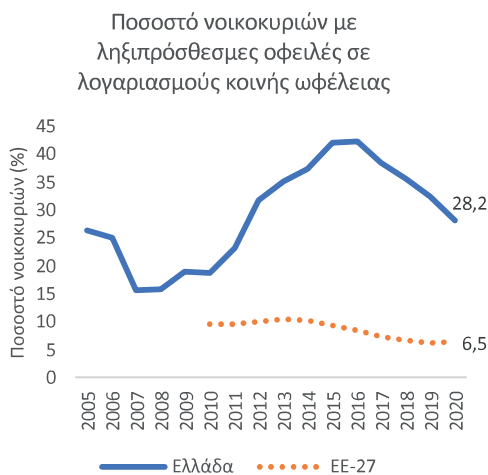
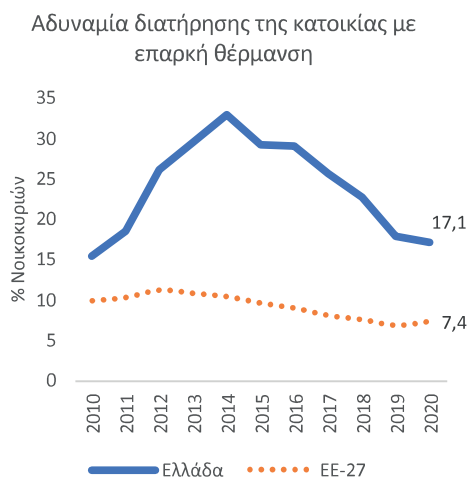
Η αύξηση των τιμών ενέργειας οδήγησε σε σημαντική αύξηση των καταναλωτικών δαπανών για ενέργεια –σε 11,5% της συνολικής καταναλωτικής δαπάνης το 2021, από 7,7% το 2020, έναντι 11,3% στην Ε.Ε.-27 (Διάγραμμα 3.1). Η θέση των νοικοκυριών στην Ελλάδα ήταν τα προηγούμενα χρόνια ευνοϊκότερη έναντι των νοικοκυριών στα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ε.Ε., εν μέρει λόγω των μικρότερων αναγκών για θέρμανση. Στον βαθμό, όμως, που δεν σημειώθηκε ανάλογη αύξηση του εισοδήματος, η αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών περιορίστηκε σημαντικά, ενώ εγείρονται και ζητήματα διανεμητικών επιπτώσεων, καθώς οι δαπάνες για ενέργεια αποτελούν αναλογικά υψηλότερο τμήμα των δαπανών των φτωχότερων νοικοκυριών.

Διάγραμμα 3.1: Καταναλωτική δαπάνη για ενέργεια ως % της συνολικής καταναλωτικής δαπάνης, 2010-2022*

Πηγή: Eurostat. *Εκτίμηση με βάση τις σταθμίσεις του εναρμονισμένου δείκτη τιμών καταναλωτή. Ο δείκτης στηρίζεται σε στοιχεία από τις έρευνες οικογενειακών προϋπολογισμών που διενεργούνται το προηγούμενο έτος.

Διάγραμμα 3.2: Ποσοστό νοικοκυριών με αδυναμία διατήρησης επαρκούς θέρμανσης της κατοικίας και ανεξόφλητους λογαριασμούς κοινής ωφέλειας σε Ελλάδα και Ε.Ε.-27

Πηγή: Eurostat.

Η αυξημένη συμμετοχή της δαπάνης για ενέργεια αντανακλά και τις πιέσεις που δέχεται μεγάλος αριθμός νοικοκυριών στην Ελλάδα, τα οποία δεν έχουν τη δυνατότητα διατήρησης επαρκούς θέρμανσης στις κατοικίες τους. Το ποσοστό αυτών των νοικοκυριών, το οποίο σταθερά εκτιμάται ότι είναι υψηλότερο στην Ελλάδα έναντι του μέσου όρου της Ε.Ε.-27, κορυφώθηκε στη διάρκεια της οικονομικής κρίσης και το 2014 έφτασε το 32,9% του συνόλου των νοικοκυριών (Διάγραμμα 3.2). Εκτοτε παρουσιάζει αποκλιμάκωση και μέχρι το 2020 είχε υποχωρήσει σε 17,1% του συνόλου των νοικοκυριών, παραμένοντας ωστόσο σημαντικά υψηλότερο σε σύγκριση με την Ε.Ε.-27. Το ίδιο ισχύει και για το ποσοστό των νοικοκυριών με ανεξόφλητους λογαριασμούς κοινής ωφέλειας, το οποίο είχε ανέλθει σε 42% το 2016 για να υποχωρήσει σε 28,2% το 2020, παραμένοντας σε μεγάλη απόσταση από τον μέσο όρο της Ε.Ε.-27 (6,5% το 2020).

3.2. Ανταγωνιστικότητα επιχειρήσεων

Ενεργειακά προϊόντα, όπως τα καύσιμα, το φυσικό αέριο και η ηλεκτρική ενέργεια, αποτελούν σημαντικές εισροές στην παραγωγική διαδικασία. Για πολλούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας, η δαπάνη για την προμήθεια ενεργειακών προϊόντων αποτελεί μεγάλο μέρος των συνολικών δαπανών για εισροές. Συχνά, η δαπάνη για ενέργεια είναι μεγάλη σε σύγκριση τόσο με την αξία παραγωγής όσο και με την προστιθέμενη αξία μιας παραγωγικής δραστηριότητας. Το ύψος των δαπανών για την αγορά ενέργειας ανά μονάδα παραγωγής επηρεάζει την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων σε αρκετούς οικονομικούς τομείς, ιδίως στις βιομηχανικές δραστηριότητες εντάσεως ενέργειας. Στο σύγχρονο ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, η συγκριτική θέση του κόστους ενέργειας που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα έναντι ανταγωνιστών που λειτουργούν σε άλλες χώρες αποτελεί κρίσιμη παράμετρο προσδιορισμού της συνολικής τους ανταγωνιστικότητας. Η επίδραση αυτή αναδεικνύει τη σημασία του ενεργειακού κόστους για την οικονομία και υποδηλώνει την ανάγκη για την εξασφάλιση προσιτού κόστους ενέργειας. Αυτό επιτυγχάνεται όταν οι τελικές τιμές ενέργειας βρίσκονται σε επίπεδα που δεν θέτουν σε κίνδυνο την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, χωρίς, όμως, συγχρόνως να αλλοιώνεται το πληροφοριακό περιεχόμενο των τιμών ως προς τις συνθήκες προσφοράς των πόρων.

Μια πρώτη εικόνα για τη σημασία του ενεργειακού κόστους και τη συγκριτική θέση των επιχειρήσεων στην Ελλάδα μπορεί να σχηματιστεί από την εξέταση του ποσοστού συμμετοχής της δαπάνης ενέργειας, τόσο στη συνολική δαπάνη αγοράς αγαθών και υπηρεσιών (ενδιάμεσων εισροών στην παραγωγική διαδικασία των επιχειρήσεων), όσο και στο ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα (δηλαδή, προσεγγιστικά, στα μικτά κέρδη) των επιχειρήσεων της Μεταποίησης στην Ελλάδα και, ενδεικτικά, σε άλλα αντιπροσωπευτικά κράτη-μέλη της Ε.Ε.. Από την ανάλυση των σχετικών στοιχείων, προκύπτει ότι οι δαπάνες για την αγορά ενέργειας αποτελούν, κατά μέσο όρο, ένα σημαντικά υψηλότερο τμήμα των συνολικών δαπανών για την αγορά ενδιάμεσων εισροών για τις επιχειρήσεις της Μεταποίησης στην Ελλάδα (7,7%), συγκριτικά με άλλες χώρες (είτε βιομηχανικώς ιδιαίτερα ανεπτυγμένες όπως για παράδειγμα η Γερμανία και η Γαλλία, είτε λιγότερο ανεπτυγμένες, όπως η Βουλγαρία και η Ρουμανία - Διάγραμμα 3.3). Παρομοίως, στην Ελλάδα υψηλό είναι και το ποσοστό των ενεργειακών δαπανών εκφραζόμενο ως ποσοστό της λειτουργικής κερδοφορίας των μεταποιητικών επιχειρήσεων (74,9%).

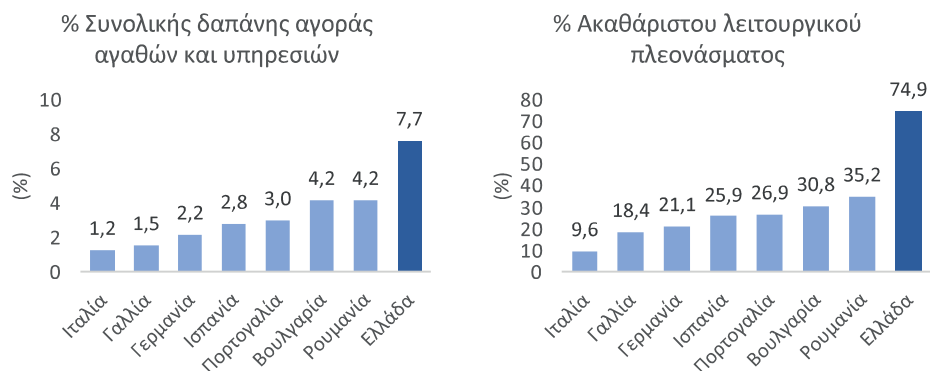
Αξίζει να σημειωθεί ότι η τρέχουσα ενεργειακή κρίση έχει οδηγήσει σε σημαντική αύξηση του μεριδίου των δαπανών ενέργειας στο συνολικό κόστος παραγωγής. Ενδεικτικά για τη χημική βιομηχανία στην Ελλάδα, εκτιμάται ότι οι ενεργειακές δαπάνες το 2022 θα αποτελέσουν το 7,9% των συνολικών δαπανών για αγορές αγαθών και υπηρεσιών από 4% το 2019.⁵

Τα ανωτέρω στοιχεία υποδηλώνουν τη συγκριτικά μεγαλύτερη εξάρτηση της επιχειρηματικής λειτουργίας και κερδοφορίας των βιομηχανικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, από το ενεργειακό κόστος. Επισημαίνεται, όμως, ότι η συμμετοχή των άμεσων

5. IOBE (2022α). Επιπτώσεις του υψηλού ενεργειακού κόστους στη χημική βιομηχανία και προτάσεις αντιμετώπισης, Μάιος.

δαπανών για ενέργεια στις συνολικές δαπάνες για ενδιάμεσες εισροές και στο ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα δεν εξαρτάται μόνο από τις τιμές ενέργειας, αλλά και από τη δομή των βιομηχανικών δραστηριοτήτων, το ύψος των δαπανών για τις υπόλοιπες εισροές στην παραγωγική διαδικασία, καθώς και το επίπεδο της προστιθέμενης αξίας που επιτυγχάνουν οι εγχώριες μεταποιητικές δραστηριότητες.

Διάγραμμα 3.3: Ποσοστό δαπάνης ενέργειας ως προς τη συνολική δαπάνη αγοράς αγαθών και υπηρεσιών και ως προς το ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα της Μεταποίησης, 2019

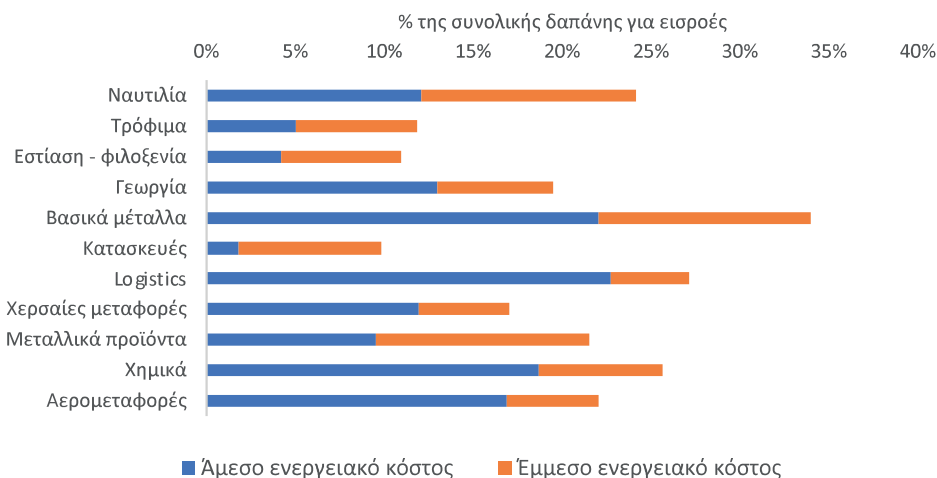
Πηγή: Eurostat. Ανάλυση IOBE.

Επιπρόσθετα, οι παραγωγικές διαδικασίες σε αρκετά προϊόντα είναι εκτεθειμένες σε μεταβολές του ενεργειακού κόστους, ακόμη και αν δεν χρησιμοποιούν άμεσα ενεργειακά προϊόντα. Η έκθεση αυτή προκύπτει έμμεσα από τη χρήση μη ενεργειακών εισροών, οι οποίες όμως είναι υψηλής ενεργειακής έντασης. Σχετική ανάλυση του IOBE,⁶ στην οποία εκτιμήθηκε το άμεσο και έμμεσο ενεργειακό κόστος για ένα σύνολο επιλεγμένων κλάδων της ελληνικής οικονομίας έδειξε ότι δραστηριότητες όπως η ναυτιλία-ακτοπλοΐα, ο αγροτικός τομέας και η παραγωγή βασικών μετάλλων έχουν υψηλό άμεσο ενεργειακό κόστος. Εντούτοις, λαμβάνοντας υπόψη την έμμεση έκθεση των παραγωγικών δραστηριοτήτων στο ενεργειακό κόστος, προκύπτει ότι και άλλες δραστηριότητες, όπως οι κατασκευές, η παραγωγή τροφίμων και η εστίαση-φιλοξενία είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένες. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό ότι στις δραστηριότητες αυτές το έμμεσο ενεργειακό κόστος μπορεί να είναι μεγαλύτερο από το άμεσο (Διάγραμμα 3.4).

Πέρα από την ενεργειακή δαπάνη ως απόλυτο μέγεθος, ιδιαίτερη σημασία για την ευαισθησία ενός κλάδου σε ενεργειακές ανατιμήσεις έχει το ύψος της ενεργειακής δαπάνης ως ποσοστό των συνολικών δαπανών του κλάδου για εισροές. Σε κλάδους όπως τα logistics, η παραγωγή βασικών μετάλλων και χημικών, η ευαισθησία είναι εύκολα αντιληπτή, δεδομένου ότι ήδη οι άμεσες δαπάνες αυτών των κλάδων για ενεργειακές εισροές αποτελούν μεγάλο μέρος των συνολικών δαπανών τους για εισροές. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη και το έμμεσο ενεργειακό κόστος, αναδεικνύεται ότι και άλλοι κλάδοι, όπως η ναυτιλία, η παραγωγή μεταλλικών προϊόντων και ο αγροτικός τομέας, έχουν εξίσου σημαντική έκθεση και επιπτώσεις από τις υψηλές τιμές ενέργειας, με συνέπειες στο επίπεδο δραστηριότητας, την κερδοφορία και τις επενδύσεις.

6. IOBE (2022β). Η Ελληνική Οικονομία. Τριμηνιαία Έκθεση 01/22.

Διάγραμμα 3.4: Δαπάνη για ενεργειακά προϊόντα ως ποσοστό της συνολικής δαπάνης για εισροές σε επιλεγμένους κλάδους

Πηγή: IOBE (2022β).

3.3. Πληθωρισμός

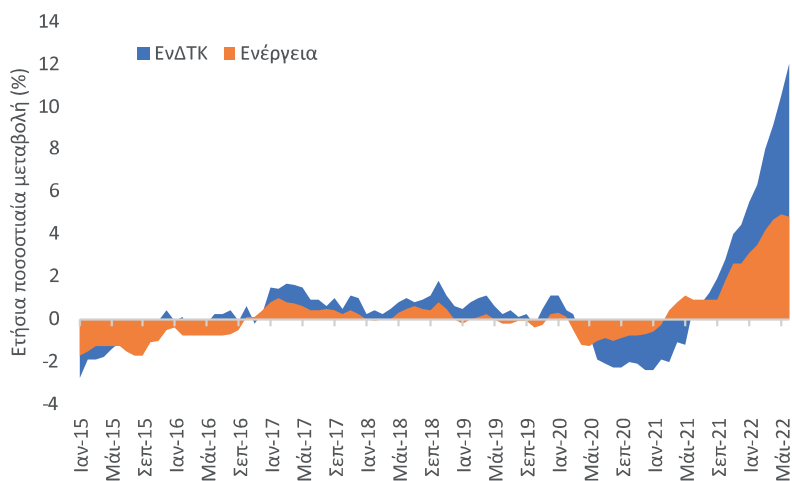
Σε ένα περιβάλλον αυξανόμενων τιμών ενέργειας, η σημαντικότερη επίπτωση στην αγοραστική δύναμη των καταναλωτών και στην οικονομία προκαλείται από τον αυξανόμενο πληθωρισμό, καθώς οι τιμές της ενέργειας σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό επηρεάζουν το κόστος παραγωγής όλων των προϊόντων και υπηρεσιών στην οικονομία. Πράγματι, σύμφωνα με τον εναρμονισμένο δείκτη τιμών καταναλωτή, ο πληθωρισμός στην Ελλάδα ανήλθε τον Ιούνιο του 2022 σε 12% (Διάγραμμα 3.5). Το 1/3 αυτής της αύξησης του γενικού επιπέδου τιμών έναντι του αντίστοιχου μήνα του προηγούμενου έτους (4 ποσοστιαίες μονάδες) οφείλεται άμεσα στην αύξηση των τιμών ενέργειας. Το υπόλοιπο αυτής της μεταβολής σε μεγάλο βαθμό οφείλεται εμμέσως στην αύξηση του κόστους ενέργειας και άλλων εμπορευμάτων, η οποία μετακυλίστηκε στις τιμές προϊόντων και υπηρεσιών, καθώς και σε άλλους παράγοντες όπως η επεκτατική νομισματική πολιτική και προβλήματα στις διεθνείς εφοδιαστικές αλυσίδες μετά το πρώτο κύμα της παγκόσμιας υγειονομικής κρίσης.

Οι κεντρικές τράπεζες προχωρούν (με διαφορετικό ρυθμό) σε πολιτικές, όπως ο περιορισμός των μέτρων ποσοτικής χαλάρωσης και η αύξηση των επιτοκίων, που θα τιθασεύσουν τις τιμές αλλά μπορεί να πιέσουν τις οικονομίες προς ύφεση. Ο πληθωρισμός στις περισσότερες δυτικές οικονομίες απέκτησε ήδη ισχυρή δυναμική, με κίνδυνο για αυτοτροφοδοτούμενα σπирάλ τιμών και μισθών.

Στην Ελλάδα, ο πληθωρισμός κινείται πλέον γρηγορότερα από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Οικονομίες όπως η δική μας, με χρόνιες δομικές υστερήσεις, δεν μπορούν να θεωρούν πως θα αντιμετωπίσουν το πρόβλημα του πληθωρισμού κυρίως με εκτεταμένες πολιτικές επιδοτήσεων και οριζόντιων επιδομάτων. Αυτές μπορεί μάλιστα να παρατείνουν και να εντείνουν το πρόβλημα, πλήττοντας τελικά τα νοικοκυριά. Μεσοπρόθεσμα, οι τιμές δεν μπορούν να υποχωρήσουν όσο δεν περιορίζεται η ζήτηση σε σύγκριση με την αύξηση της προσφοράς. Την ίδια ώρα, λοιπόν, που είναι απαραίτητα μέτρα υποστήριξης προς τα πλέον ευάλωτα νοικοκυριά και πολιτικές προσαρμογής της ρύθμισης σε βασικές αγορές όπως η ηλεκτρική ενέργεια, είναι επείγον να υπάρξει υποστήριξη της παραγωγής, κυρίως με απλού-

στευση διαδικασιών και κανόνων, καθώς και μεταρρυθμίσεις για αύξηση του ανταγωνισμού στις αγορές προϊόντων. Αυτό θα είχε όφελος με διπλό άμεσο τρόπο – την αύξηση της προσφοράς εγχωρίως και άρα τη μείωση τιμών και την αύξηση των εξαγωγών και άρα των πραγματικών εισοδημάτων. Θα είχε και ένα έμμεσο αλλά πολύ σημαντικό όφελος, καθώς θα ενίσχυε τη συνολική αξιοπιστία της οικονομίας, απομακρύνοντας σενάρια μελλοντικής κρίσης, και θα μείωνε έτσι το κόστος χρηματοδότησής της, που το τελευταίο διάστημα έχει αρχίσει να αυξάνεται ανησυχητικά.

Διάγραμμα 3.5: Ετήσια ποσοστιαία μεταβολή εναρμονισμένου δείκτη τιμών καταναλωτή και συμβολή της ενέργειας

Πηγή: Eurostat.

3.4. Εμπορικό ισοζύγιο

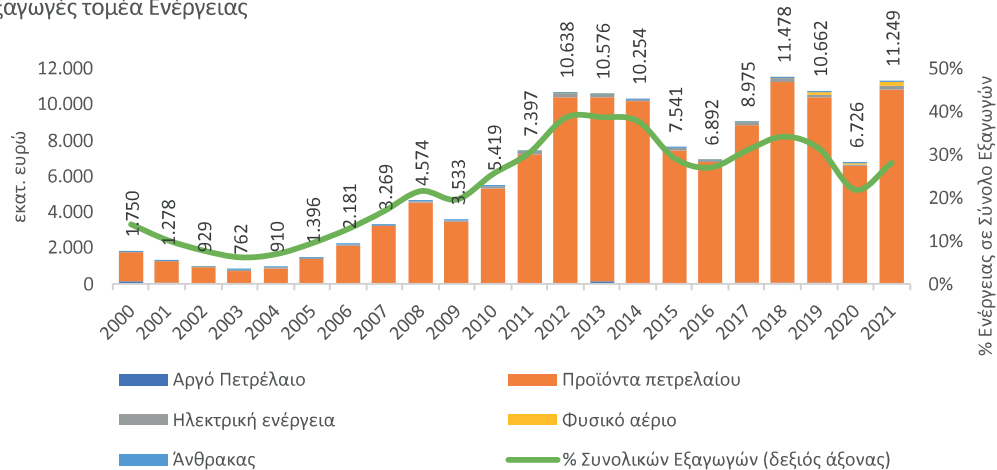
Για μια μικρή ανοικτή οικονομία, όπως η ελληνική, με υψηλή εξάρτηση από εισαγωγές ενέργειας, οι διαταραχές στις τιμές ενέργειας αποτελούν έναν εξωγενή παράγοντα που δύναται να την επηρεάσει σημαντικά και μέσω δημιουργίας ανισορροπιών στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Η διόγκωση του ελλείμματος στο εμπορικό ισοζύγιο και κατ' επέκταση στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών υποδηλώνει ένα έλλειμμα ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση του κόστους δανεισμού και σε πρόσθετους κινδύνους για τη διαχείριση του δημοσίου χρέους.

Τα σχετικά στοιχεία δείχνουν καταρχάς ότι η σημασία των προϊόντων ενέργειας στη διαμόρφωση των εξαγωγικών επιδόσεων της Ελλάδας έχει ενισχυθεί σημαντικά την τελευταία δεκαετία (Διάγραμμα 3.6). Το 2021, το 28,2% των συνολικών ελληνικών εξαγωγών προϊόντων αφορούσε εξαγωγές ενεργειακών προϊόντων, όταν στις αρχές της δεκαετίας του 2000 η συμμετοχή τους δεν ξεπερνούσε το 15%. Συνολικά, οι εξαγωγές ενεργειακών προϊόντων έφτασαν το 2021 τα €11,2 δισ. (από περίπου €2 δισ. το 2000), με το 96% να αφορά εξαγωγές προϊόντων πετρελαίου και το 2% ηλεκτρική ενέργεια και φυσικό αέριο (€409 εκατ.).⁷

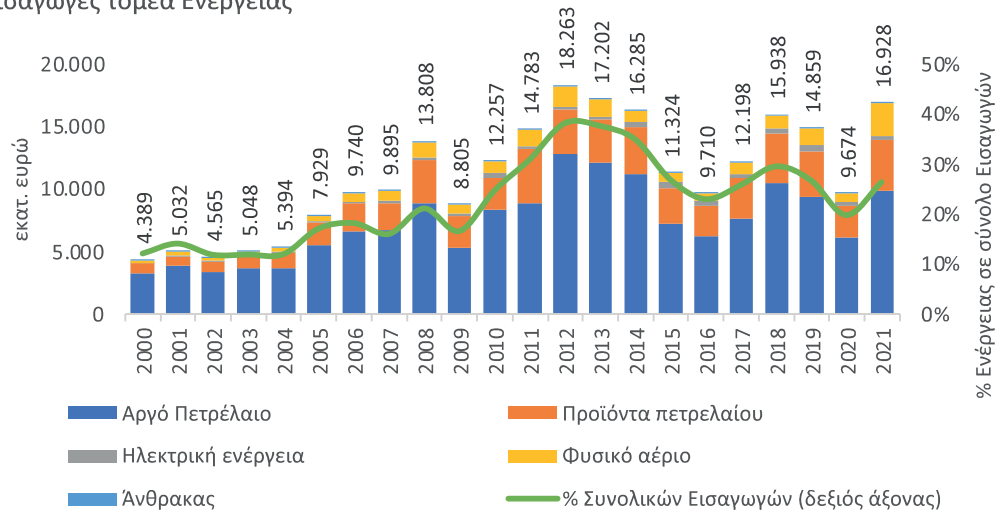
7. Η άνοδος των διεθνών τιμών προϊόντων πετρελαίου και η συγκριτικά βραδύτερη άνοδος των υπόλοιπων εξαγωγών προϊόντων εξηγούν μερικώς αυτή την εξέλιξη. Ένα άλλο μέρος της εξήγησης είναι ότι τα ελληνικά διυλιστήρια, μετά από μια περίοδο σημαντικών επενδύσεων εκσυγχρονισμού και αναβάθμισης της δυναμικότητάς τους και υπό την πίεση της χαμηλής εγχώριας ζήτησης, αναζήτησαν νέες ή/και επεκτάθηκαν σε υφιστάμενες αγορές.

Διάγραμμα 3.6: Εξαγωγές, εισαγωγές και εμπορικό ισοζύγιο ενέργειας, 2000-2019

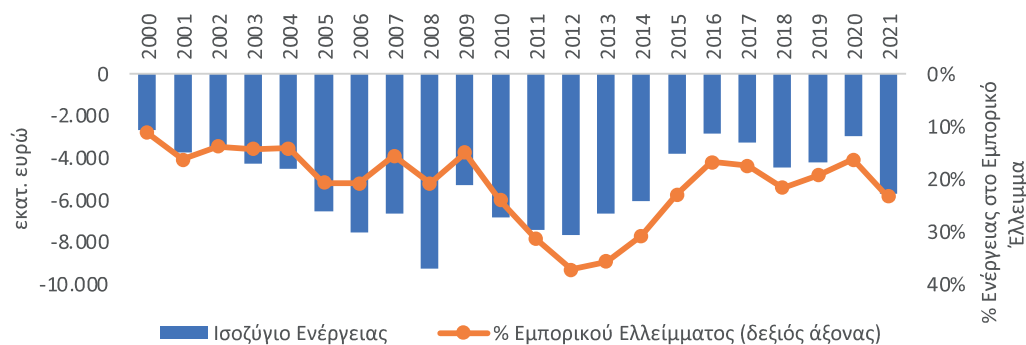
Εξαγωγές τομέα Ενέργειας

Εισαγωγές τομέα Ενέργειας

Εμπορικό Ισοζύγιο Ενέργειας

Πηγή: Eurostat. Ανάλυση IOBE.

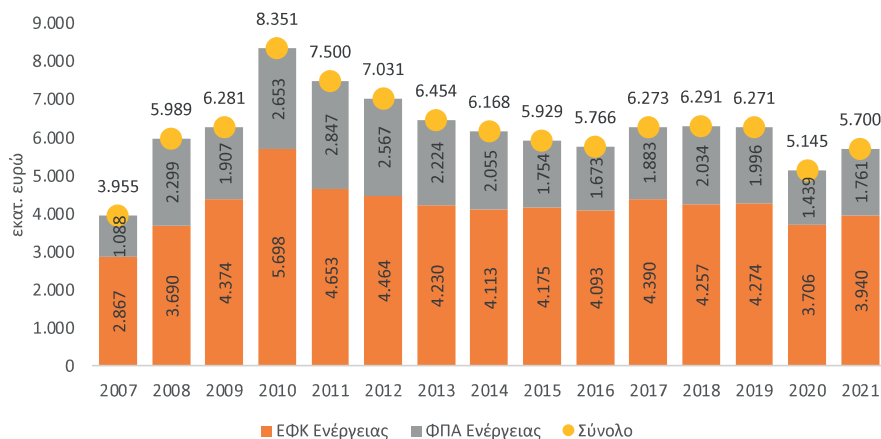
Από την άλλη πλευρά, οι εισαγωγές ενέργειας πλησίασαν τα €17 δισ. το 2021, καλύπτοντας το 26% περίπου των ελληνικών εισαγωγών προϊόντων (από περίπου 12% στις αρχές της δεκαετίας του 2000). Οι εισαγωγές αργού πετρελαίου, κυρίως, αλλά και προϊόντων πετρελαίου, οι οποίες από κοινού πλησίασαν τα €14 δισ. το 2021, αντιπροσωπεύουν τις κυριότερες κατηγορίες εισαγωγών προϊόντων ενέργειας⁸. Σημαντικού ύψους ήταν και οι εισαγωγές φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας (€2,6 δισ. και €348 εκατ. αντιστοίχως το 2021). Με βάση αυτά τα δεδομένα, το εμπορικό ισοζύγιο προϊόντων ενέργειας στην Ελλάδα είναι ελλειμματικό σε όλες τις κατηγορίες προϊόντων ενέργειας πλην των προϊόντων πετρελαίου, συμβάλλοντας με υψηλά ποσοστά (23,3% το 2021 και υψηλότερη τιμή 37,2% το 2012) στο συνολικό εμπορικό έλλειμμα της χώρας.

Αξίζει να επισημανθεί ότι το συνολικό εμπορικό έλλειμμα των προϊόντων ενέργειας στην Ελλάδα, το οποίο εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις διεθνείς τιμές ενέργειας, έφτασε τα €5,7 δισ. το 2021, επίπεδο που συνεχίζει να είναι αρκετά χαμηλότερο από τα εμπορικά ελλείμματα που σημειώθηκαν την περίοδο 2005-2014 (με εξαίρεση το 2009). Οι υψηλότερες τιμές ενέργειας που διαμορφώνονται το 2022 θα επιδεινώσουν περαιτέρω το εμπορικό ισοζύγιο ενέργειας και την επίπτωσή του στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Αυτό τονίζει την ανάγκη μείωσης της ενεργειακής εξάρτησης, όχι μόνο με στόχο την ενίσχυση της ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού, αλλά και για τον περιορισμό της επιβάρυνσης του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της ελληνικής οικονομίας και των κινδύνων που απορρέουν από τη διόγκωσή του.

3.5. Δημοσιονομικές επιπτώσεις

Η φορολόγηση των ενεργειακών προϊόντων αποτελεί μια σημαντική δημοσιονομική παράμετρο, η οποία, εκτός από τις τελικές τιμές των ενεργειακών προϊόντων, επηρεάζει το ύψος των συνολικών φορολογικών εσόδων του κράτους. Τα συνολικά έσοδα από τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης σε ενεργειακά προϊόντα στην Ελλάδα έφτασαν τα €3,94 δισ. το 2021, παρουσιάζοντας σχετική σταθερότητα μετά το 2012, ενώ τα έσοδα από τον ΦΠΑ ανήλθαν σε €1,76 δισ., παρουσιάζοντας διακυμάνσεις εξαιτίας των μεταβολών στην κατανάλωση και τις τιμές των πετρελαιοειδών (Διάγραμμα 3.7).

Διάγραμμα 3.7: Έσοδα από ειδικούς φόρους κατανάλωσης σε ενεργειακά προϊόντα, 2007-2021

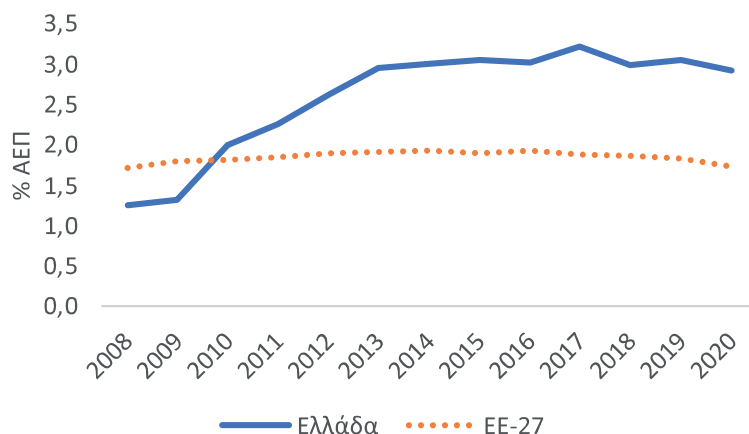

Πηγή: ΑΑΔΕ.

8. Το γεγονός ότι το εισαγόμενο αργό πετρέλαιο εμμέσως επανεξάγεται μέσω προϊόντων πετρελαίου που παράγονται στην Ελλάδα αναδεικνύει τη θετική συμβολή των εισαγωγών αργού πετρελαίου, όχι μόνο για την κάλυψη των εγχώριων ενεργειακών αναγκών, αλλά και σε σχέση με τη δημιουργία προστιθέμενης αξίας από τις εξαγωγές. Επομένως, οι εισαγωγές αργού πετρελαίου δεν έχουν εξ ολοκλήρου αρνητικό αντίκτυπο στο εμπορικό ισοζύγιο.

Η σημασία των εσόδων από ειδικούς φόρους στην ενέργεια στην Ελλάδα είναι κατά πολύ μεγαλύτερη σε σύγκριση με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ε.Ε.. Τα έσοδα από ειδικούς φόρους στην ενέργεια έφτασαν το 2020 το 2,9% του ΑΕΠ, όταν το ίδιο έτος αποτελούσαν στην Ε.Ε.-27 κατά μέσο όρο το 1,7% του ΑΕΠ (Διάγραμμα 3.8).

Διάγραμμα 3.8: Έσοδα από ειδικούς φόρους στην ενέργεια ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ελλάδα και στην Ε.Ε.-27, 2008-2020

Πηγή: European Commission, DG Taxation and Customs Union.

Περαιτέρω, ενώ στην Ε.Ε.-27 παρατηρείται μια σχετικά σταθερή συμμετοχή των φορολογικών εσόδων από την ενέργεια σε σχέση με την εξέλιξη της οικονομίας, στην Ελλάδα η αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης στα καύσιμα και άλλα προϊόντα ενέργειας στις αρχές της δεκαετίας του 2010 οδήγησε σε μεγάλη αύξηση της βαρύτητάς τους στα φορολογικά έσοδα. Αυτή η εξέλιξη αντανάκλασε τις δομικές διαφορές του ελληνικού φορολογικού συστήματος έναντι άλλων χωρών της Ε.Ε., καθώς και τη σημασία της φορολογίας στον καθορισμό του κόστους ενέργειας για τους καταναλωτές. Είναι χαρακτηριστικό ότι, πριν από το 2010, τα έσοδα από την ενέργεια ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ελλάδα ήταν κατά 0,6 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από τον μέσο όρο της Ε.Ε.-27, κατάσταση που ανατράπηκε τα επόμενα χρόνια.

Οι βασικοί δημοσιονομικοί κίνδυνοι για την ελληνική οικονομία – όσον αφορά τα φορολογικά έσοδα και τις δημόσιες δαπάνες – απορρέουν, πρώτον, από τη μείωση της κατανάλωσης ενέργειας, η οποία με δεδομένη την υψηλή συνεισφορά που έχουν τα έσοδα από φόρους στην ενέργεια στο δημόσιο ταμείο μπορεί να δημιουργήσει ευρύτερες πιέσεις στα φορολογικά έσοδα, αν δεν αντισταθμιστεί από αντίστοιχη ενίσχυση των εσόδων από τον ΦΠΑ στην ενέργεια λόγω των αυξημένων τιμών ενέργειας. Δεύτερον, από την παροχή επιδοτήσεων από τον κρατικό προϋπολογισμό. Το δημοσιονομικό κόστος των σχετικών επιδοτήσεων την περίοδο Σεπτεμβρίου 2021 - Ιουνίου 2022 έφτασε σύμφωνα με σχετική έρευνα⁹ τα €6,8 δισ. ή το 3,7% του ΑΕΠ (το υψηλότερο ποσοστό στην Ε.Ε.), αλλά χρηματοδοτήθηκε κυρίως από το Ταμείο Ενεργειακής Μετάβασης και τα έσοδα από τους πλειστηριασμούς δικαιωμάτων εκπομπών CO₂ και έτσι η επίπτωση στον κρατικό προϋπολογισμό ήταν μικρή. Ωστόσο, η διατήρηση των επιδοτήσεων σε ένα περιβάλλον ακόμα υψηλότερων τιμών ενέργειας για μια παρατεταμένη περίοδο δύναται να επηρεάσει σημαντικά το δημοσιονομικό ισοζύγιο της χώρας. Τρίτον, υπάρχει ο κίνδυνος μείωσης των εσόδων λόγω ύφεσης της οικονομίας ως αποτέλεσμα της ενεργειακής κρίσης.

9. <https://www.bruegel.org/dataset/national-policies-shield-consumers-rising-energy-prices>

4. Μέτρα αντιμετώπισης της ενεργειακής κρίσης

Τον Οκτώβριο του 2021, όταν το ζήτημα του υψηλού ενεργειακού κόστους είχε αρχίσει να οξύνεται και ορισμένα κράτη-μέλη της Ε.Ε. είχαν ήδη εξαγγείλει εθνικά μέτρα για τον μετριασμό των αυξήσεων των τιμών ενέργειας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με ανακοίνωσή της¹⁰ παρείχε καθοδήγηση σχετικά με τα ενδεδειγμένα μέτρα που μπορούν να λάβουν τα κράτη-μέλη. Οι εξελίξεις που πυροδότησε η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία δημιούργησαν μια νέα πραγματικότητα για τις αγορές ενέργειας και την ενεργειακή ασφάλεια των κρατών-μελών της Ε.Ε., καθιστώντας επιτακτική την ανάγκη απεξάρτησης από τις ρωσικές πηγές ενέργειας. Στο πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με νέα ανακοίνωσή της τον Μάρτιο του 2022¹¹ παρουσίασε μέτρα έκτακτης ανάγκης για τις τιμές της ενέργειας και την αποθήκευση φυσικού αερίου και παρείχε πρόσθετη καθοδήγηση στα κράτη-μέλη, καθορίζοντας μεταξύ άλλων τον τρόπο με τον οποίο αυτά μπορούν να ανακατανεύμουν στους καταναλωτές τα έσοδα που προκύπτουν από υψηλά κέρδη του ενεργειακού τομέα και από την εμπορία δικαιωμάτων εκπομπών. Επιπλέον, στις 18 Μαΐου 2022, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το σχέδιο REPowerEU,¹² που αποσκοπεί στην εξοικονόμηση ενέργειας, την παραγωγή καθαρής ενέργειας, τη διαφοροποίηση του ενεργειακού εφοδιασμού της Ε.Ε. και την απεξάρτηση από τα ρωσικά ορυκτά καύσιμα, και υποστηρίζεται από οικονομικά και νομικά μέτρα για την κατασκευή των νέων ενεργειακών υποδομών και συστημάτων που χρειάζεται η Ευρώπη.

Στα βραχυπρόθεσμα μέτρα του σχεδίου μεταξύ άλλων περιλαμβάνονται: α) Οι κοινές προμήθειες φυσικού αερίου, υδροποιημένου φυσικού αερίου (ΥΦΑ) και υδρογόνου μέσω ενεργειακής πλατφόρμας της Ε.Ε., β) Νέες ενεργειακές εταιρικές σχέσεις με αξιόπιστους προμηθευτές, γ) Ταχεία ανάπτυξη έργων ηλιακής και αιολικής ενέργειας σε συνδυασμό με την ανάπτυξη ανανεώσιμου υδρογόνου για την εξοικονόμηση περίπου 50 δις. κυβικών μέτρων (bcm) από τις εισαγωγές φυσικού αερίου, δ) Σχέδιο δράσης για αύξηση της παραγωγής βιομεθανίου για την εξοικονόμηση 17 bcm από τις εισαγωγές φυσικού αερίου, ε) Έγκριση των πρώτων έργων υδρογόνου σε επίπεδο Ε.Ε. έως το καλοκαίρι, στ) Εξοικονόμηση ενέργειας - Συστάσεις για τρόπους με τους οποίους οι πολίτες και οι επιχειρήσεις μπορούν να εξοικονομήσουν περίπου 13 bcm από τις εισαγωγές φυσικού αερίου, ζ) Πλήρωση των αποθεμάτων φυσικού αερίου στο 80% της χωρητικότητας έως την 1η Νοεμβρίου 2022, η) Σχέδια συντονισμού της Ε.Ε. για τη μείωση της ζήτησης σε περίπτωση διαταραχών όσον αφορά τον εφοδιασμό φυσικού αερίου.

Παράλληλα, τα μεσοπρόθεσμα μέτρα που πρέπει να ολοκληρωθούν πριν από το 2027 αφορούν τα εξής: α) Νέα εθνικά σχέδια REPowerEU στο πλαίσιο του τροποποιημένου Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, με σκοπό να στηριχθούν επενδύσεις και μεταρρυθμίσεις, β) Ενίσχυση της βιομηχανίας για επενδύσεις μείωσης εκπομπών ΑτΘ στο πλαίσιο του Ταμείου Καινοτομίας, γ) Νέα νομοθεσία και συστάσεις με σκοπό τις ταχύτερες αδειοδοτήσεις στον τομέα των ΑΠΕ και καθοδήγηση για τις συμβάσεις αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας (PPA), δ) Επενδύσεις για ολοκληρωμένο και προσαρμοσμένο δίκτυο υποδομών φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας, ε) Αύξηση των στόχων για την εξοικονόμηση ενέργειας σε επίπεδο Ε.Ε. από 9% σε 13% για το 2030, στ) Αύξηση του ευρωπαϊκού στόχου για τις ΑΠΕ από 40% σε 45% για το 2030 με ολοκληρωμένη «Ηλιακή Στρατηγική» για τον διπλασιασμό της ισχύος από φωτοβολταϊκά πάρκα έως το 2025 και την εγκατάσταση 600 GW έως το 2050, ζ) Σύγχρονο κανονιστικό πλαίσιο για το υδρογόνο και πρόγραμμα επιτάχυνσης της χρήσης υδρογόνου για την κατασκευή 17,5 GW ηλεκτρολυτικών κυψελών έως το 2025 με σκοπό την τροφοδότηση της βιομηχανίας της Ε.Ε. με εγχώρια παραγωγή 10 εκατομμυρίων τόνων ανανεώσιμου υδρογόνου.

10. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2021). Αντιμετώπιση της αύξησης των τιμών της ενέργειας: μια εργαλειοθήκη για δράση και στήριξη. Ανακοίνωση COM(2021) 660 final. 13.10.2021.

11. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022). REPowerEU: Κοινή ευρωπαϊκή δράση για πιο προσιτή οικονομικά, εξασφαλισμένη και βιώσιμη ενέργεια. COM(2022) 108 final. 8.3.2022.

12. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022DC0230&from=EN>

Συνεπώς, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρέχει στα κράτη-μέλη της Ε.Ε. ένα πλαίσιο δυνητικών μέτρων, τα οποία δύνανται να μετριάσουν βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα τις οικονομικές επιπτώσεις από το υψηλό κόστος ενέργειας και τους κινδύνους από την υψηλή εξάρτηση της Ε.Ε. από τους ενεργειακούς πόρους που προέρχονται από τη Ρωσία, χωρίς να διαταράσσονται σε σημαντικό βαθμό οι συνθήκες ανταγωνισμού στην ενιαία αγορά ενέργειας και η πορεία πράσινης μετάβασης.

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η εργαλειοθήκη για τις τιμές της ενέργειας βοήθησε τα κράτη-μέλη να μετριάσουν τις επιπτώσεις των υψηλών τιμών στους καταναλωτές. Τα περισσότερα κράτη-μέλη επέλεξαν την εφαρμογή προσωρινών στοχευμένων μειώσεων σε φόρους και τέλη, την παροχή αποζημίωσης και άμεσης στήριξης σε ενεργειακά ευάλωτους τελικούς χρήστες, περιλαμβανομένων ομάδων χρηστών σε κίνδυνο (περιλαμβανομένης της παροχής εξασφαλίσεων για την αποφυγή αποσύνδεσης από το δίκτυο), τη μείωση του ενεργειακού κόστους για όλους τους τελικούς χρήστες ενέργειας σε ευθυγράμμιση με τους κανόνες κρατικών ενισχύσεων της Ε.Ε. και την επιτάχυνση της ανάπτυξης ΑΠΕ (περιλαμβανομένης της επιτάχυνσης των δημοπρασιών ΑΠΕ). Άλλα μέτρα, όπως η προσωρινή αναβολή πληρωμής λογαριασμών και η στήριξη της ενδυνάμωσης και του ρόλου των καταναλωτών, η μεταφορά της χρηματοδότησης του συστήματος στήριξης των ΑΠΕ από χρεώσεις σε πηγές εκτός του λογαριασμού ηλεκτρικού και ο ορισμός προμηθευτή τελευταίου καταφυγίου, υιοθετήθηκαν από λιγότερα κράτη-μέλη. Τέλος, σημαντικά μέτρα όπως η συμπληρωματική ενίσχυση επενδύσεων σε ενεργειακή αποδοτικότητα των κτιρίων, η μεγαλύτερη πρόσβαση σε διμερείς συμβάσεις προμήθειας ενέργειας (PPA's) με συγκεντρωση της ζήτησης από τους τελικούς χρήστες και συνοδευτικά μέτρα (τυποποίηση συμβολαίων και απομείωση κινδύνου στις διμερείς συμβάσεις μεταξύ προμηθευτών ενέργειας και καταναλωτών) είχαν περιορισμένη εφαρμογή, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχει σχεδιασμός και προετοιμασία για την υιοθέτησή τους σε κατάλληλο χρόνο το επόμενο διάστημα από περισσότερα κράτη-μέλη.

Στην Ελλάδα, από τον Σεπτέμβριο του 2021 ανακοινώθηκε η επιδότηση στους λογαριασμούς ηλεκτρικής ενέργειας για την πλειονότητα των ελληνικών νοικοκυριών και μικρών επιχειρήσεων έως το τέλος του έτους και στη συνέχεια επεκτάθηκε στα μέσα Οκτωβρίου και αναπροσαρμόστηκε μετά τον Ιανουάριο του 2022, περιλαμβάνοντας και τα καύσιμα. Για τις επιχειρήσεις εφαρμόστηκε αναστολή καταβολής των χρεώσεων ΥΚΩ στους λογαριασμούς ηλεκτρικής ενέργειας και κλιμακούμενες επιδοτήσεις ανάλογα με την εξέλιξη των τιμών στο χρηματιστήριο ενέργειας από τον Ιανουάριο του 2022. Οι επιδοτήσεις χρηματοδοτούνται από το Ταμείο Ενεργειακής Μετάβασης, στο οποίο κατευθύνεται μεγάλο μέρος (74,9%) από τα εθνικά έσοδα του Συστήματος Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών, καθώς και με μεταφορά πόρων από τον λογαριασμό στήριξης των ΑΠΕ (ΕΛΑΠΕ), ο οποίος παρουσιάζει μεγάλο πλεόνασμα λόγω των υψηλών τιμών ηλεκτρικής ενέργειας στην αγορά χονδρικής. Συνεπώς, οι επιδοτήσεις, στο μεγαλύτερο μέρος τους, δεν επιβαρύνουν άμεσα τον κρατικό προϋπολογισμό. Τον Μάιο του 2022 ανακοινώθηκε η εφαρμογή οριζόντιου μηχανισμού εκπτώσεων στα τιμολόγια ρεύματος, ώστε να σταθεροποιηθεί η τιμή λιανικής, καθώς και η εισαγωγή ενός μηχανισμού απορρόφησης των επιπλέον εσόδων των παραγωγών στη χονδρική αγορά. Η δέσμη παρεμβάσεων επιδιώκεται να απορροφήσει το 70%-80% της αύξησης στην τιμή ηλεκτρικής ενέργειας για νοικοκυριά και επιχειρήσεις.

Επιπλέον, αναφορικά με την εξασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού σε περίπτωση διακοπής της ροής φυσικού αερίου από τη Ρωσία, έχουν αποφασιστεί: α) η αξιολόγηση για την προσθήκη πλωτής δεξαμενής LNG στη Ρεβυθούσα, β) η εξέταση της δυνατότητας διατήρησης στρατηγικών αποθεμάτων φυσικού αερίου σε υπόγειες αποθήκες της Ιταλίας, γ) ο υπολογισμός των επιπλέον φορτίων LNG που θα χρειαστούν σε περίπτωση διακοπής ροής φυσικού αερίου από τη Ρωσία και η στενή παρακολούθηση της διαθεσιμότητας φορτίων φυσικού αερίου στις αγορές, δ) η λειτουργία μονάδων ηλεκτροπαραγωγής φυσικού αερίου με πετρέλαιο, για όσες μονάδες είναι δυνατό και ε) ο προγραμματισμός για την εξόρυξη λιγνίτη, ώστε να διασφαλιστεί η απρόσκοπτη λειτουργία των διαθέσιμων μονάδων.

5. Προτάσεις πολιτικής

Οι επιπτώσεις της τρέχουσας ενεργειακής κρίσης και των υψηλών τιμών ενέργειας είναι ιδιαίτερα δυσμενείς για το σύνολο της ελληνικής οικονομίας. Η αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών, ιδιαίτερα των πιο ευάλωτων, και η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων πλήττονται σημαντικά. Σοβαροί κίνδυνοι ελλοχεύουν για την οικονομία από τις πληθωριστικές πιέσεις και την αναμενόμενη αντίδραση της νομισματικής πολιτικής.

Τα μέτρα που έχουν εφαρμοστεί είναι προφανώς απαραίτητα και μετριάζουν σε έναν βαθμό τις επιπτώσεις. Ωστόσο, υφίσταται ανάγκη τόσο για εξέταση του εύρους και του χρονικού ορίζοντα εφαρμογής τους, λόγω ενδεχόμενων σημαντικών δημοσιονομικών επιπτώσεων, όσο και για εφαρμογή πρόσθετων μέτρων, τα οποία θα βοηθήσουν μεσοπρόθεσμα στην πιο αποτελεσματική αντιμετώπιση της υφιστάμενης κρίσης, αλλά και στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας της οικονομίας σε παρόμοιες κρίσεις στο μέλλον, συμβάλλοντας συγχρόνως στην επιτάχυνση της πορείας της χώρας προς την κλιματική ουδετερότητα.

Είναι συνεπώς κρίσιμο, στο πλαίσιο και των δυνατοτήτων που απορρέουν από τις σχετικές κατευθύνσεις της Ε.Ε., να εξεταστούν παρεμβάσεις τόσο με βραχυπρόθεσμη όσο και με μεσοπρόθεσμη στόχευση, οι οποίες θα αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις που απορρέουν από την υψηλή εξάρτηση από εισαγωγές ενέργειας, τις υψηλές τιμές ενέργειας και τους κινδύνους στην ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού. Οι παρεμβάσεις αυτές, ενδεικτικά, μπορεί να περιλαμβάνουν τα παρακάτω:

Α. Περισσότερο στοχευμένες επιδοτήσεις του κόστους ενέργειας των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων και διαφοροποιημένη επιδότηση για ευάλωτα νοικοκυριά και επιχειρήσεις υψηλής έντασης ενέργειας. Παρά το γεγονός της συμβολής στην άμβλυνση των επιπτώσεων από το υψηλό κόστος ενέργειας, οι οριζόντιες επιδοτήσεις,¹³ εκτός από το άμεσο ή έμμεσο δημοσιονομικό κόστος, δεν βοηθούν στην εξοικονόμηση ενέργειας, καθώς η ένταση της στενότητας των πόρων δεν γίνεται πλήρως αντιληπτή από τους καταναλωτές. Καθώς δεν προβλέπεται εξομάλυνση των συνθηκών προμήθειας ενέργειας για αρκετό χρόνο ακόμα, οι επιδοτήσεις πρέπει να επικεντρωθούν στη στήριξη του εισοδήματος ευάλωτων νοικοκυριών, σε συνδυασμό με παρεμβάσεις εξοικονόμησης ενέργειας στις κατοικίες που διαμένουν αυτά τα νοικοκυριά. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να εξαντληθούν όλα τα περιθώρια στήριξης της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων έντασης ενέργειας. Επιπλέον, απαιτούνται διαρκείς και στοχευμένες ενημερωτικές καμπάνιες για την εξοικονόμηση ενέργειας, ενόψει και του κινδύνου περαιτέρω αύξησης των τιμών και διακοπής τροφοδοσίας φυσικού αερίου από τη Ρωσία.

Β. Παρεμβάσεις για την ενίσχυση της ρευστότητας των επιχειρήσεων. Αξιοποίηση του νέου προσωρινού πλαισίου κρίσης για τις κρατικές ενισχύσεις στην Ε.Ε., το οποίο προβλέπει μεταξύ άλλων: α) τη δυνατότητα ενισχύσεων έως €400.000 ανά επιχείρηση με οποιαδήποτε μορφή, ακόμη και με άμεση ενίσχυση, β) τη στήριξη της ρευστότητας με τη μορφή κρατικών εγγυήσεων και επιδοτούμενων δανείων από τις τράπεζες σε όλες τις επιχειρήσεις που πλήττονται και γ) ενισχύσεις για την αντιστάθμιση των υψηλών τιμών ενέργειας, ιδίως για τις πλέον ενεργοβόρες, για το πρόσθετο κόστος λόγω των έκτακτων αυξήσεων των τιμών του φυσικού αερίου και της ηλεκτρικής ενέργειας. Ανάλογα με τις δημοσιονομικές αντοχές της χώρας, σε αυτό το πλαίσιο κρατικών ενισχύσεων θα μπορούσαν να ενταχθούν μέτρα όπως:

- Έκπτωση φόρου για όσες επιχειρήσεις εντάσεως ενέργειας έχουν αύξηση του ενεργειακού κόστους μεγαλύτερη από ένα προκαθορισμένο ποσοστό σε σύγκριση με το 2019, όπως θα μπορεί να πιστοποιηθεί με στοιχεία που θα προσκομίζονται σε σχετική αίτηση.

13. Στην πραγματικότητα, θα αρκούσε η απευθείας επιδότηση της τιμής του φυσικού αερίου, ώστε οι διακυμάνσεις της τιμής του να μην μεταφέρονται πολλαπλασιαστικά στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, αλλά κάτι τέτοιο θα παραβίαζε κανόνες λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς ενέργειας και θα δημιουργούσε περιπλοκές στην αγορά λόγω των θέσεων αντιστάθμισης που έχουν ήδη λάβει οι συμμετέχοντες στις προθεσμιακές αγορές ενέργειας.

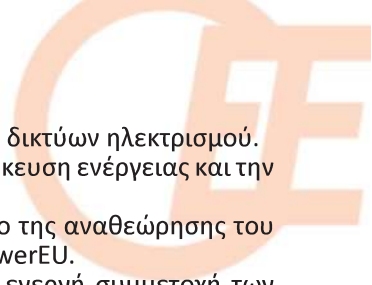
- Ένα πρόγραμμα κρατικών εγγυήσεων για την παροχή δανείων κεφαλαίου κίνησης με μηδενικό επιτόκιο για την κάλυψη λειτουργικών δαπανών επιχειρήσεων που εντάσσονται βάσει ΚΑΔ στις ενεργειακά πληττόμενες και πιστοποιούν ότι αντιμετωπίζουν αύξηση μεγαλύτερη από ένα ποσοστό (π.χ. 100%) στους λογαριασμούς ενέργειας. Η Πολιτεία και το τραπεζικό σύστημα έχουν αποκτήσει σχετική εμπειρία στη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης, την οποία μπορεί να αξιοποιήσουν και στην περίπτωση της ενεργειακής κρίσης.
- Κρατικές εγγυήσεις για την παροχή δανείων-γέφυρα σε πληττόμενες επιχειρήσεις.
- Επιστροφή του ειδικού φόρου κατανάλωσης σε ηλεκτρική ενέργεια και φυσικό αέριο για τις επιχειρήσεις που πραγματοποιούν εξαγωγές σε ποσοστό αντίστοιχο της αξίας των εξαγωγών τους στον κύκλο εργασιών.

Γ. Πρόσθετες παρεμβάσεις για τη μείωση του κόστους ενέργειας των επιχειρήσεων που μπορεί να περιλαμβάνουν τα εξής:

- Μείωση των χρεώσεων δικτύων και λοιπών τελών στο ελάχιστο δυνατό επίπεδο.
- Αύξηση της έντασης ενίσχυσης από 75% σε 100% για την αντιστάθμιση του κόστους έμμεσων εκπομπών και επέκταση της εφαρμογής του μέτρου σε επιχειρήσεις με υψηλή ένταση ηλεκτρικής ενέργειας που δεν είναι επιλέξιμες σύμφωνα με τον υφιστάμενο κατάλογο κλάδων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.
- Συστηματική παρακολούθηση και έλεγχος των αγορών χονδρικής ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου για την αποφυγή καταχρηστικών πρακτικών.
- Επιδότηση και άλλων πηγών ενέργειας όπως το υγραέριο για βιομηχανική χρήση (LPG), το οποίο ως επί το πλείστον χρησιμοποιείται από επιχειρήσεις λόγω μη ύπαρξης δικτύου φυσικού αερίου στην περιοχή εγκατάστασής τους.
- Απαλλαγή από τον ΕΦΚ στο φυσικό αέριο όταν χρησιμοποιείται ως πρώτη ύλη.

Δ. Παρεμβάσεις για τη μεγαλύτερη συμμετοχή στα οφέλη από τον μετασχηματισμό του ενεργειακού συστήματος και την πράσινη μετάβαση. Είναι αποδεκτό ότι οι επενδύσεις στις ΑΠΕ, στην ενεργειακή απόδοση και στην αποθήκευση ενέργειας θα πρέπει να επιταχυνθούν ώστε, εκτός από την προστασία του κλίματος, να μειωθεί η εξάρτηση από τα εισαγόμενα ορυκτά καύσιμα και οι κίνδυνοι στην ενεργειακή ασφάλεια. Συγχρόνως, με τα σημερινά δεδομένα οι επενδύσεις αυτές θα προσφέρουν προσιτές τιμές χονδρικής πώλησης ενέργειας, εξασφαλίζοντας σταθερότητα των τιμών και στο μέλλον, ενώ η οικονομική δραστηριότητα που θα δημιουργηθεί στη διάρκεια της υλοποίησης των επενδύσεων θα αντισταθμίσει τουλάχιστον μέρος των απωλειών που προκαλεί η ενεργειακή κρίση. Για να συμμετέχουν επιχειρήσεις και νοικοκυριά στα εν λόγω οφέλη, θα πρέπει να επιδιωχθούν ενδεικτικά τα εξής:

- Ενθάρρυνση μέσω θεσμικών παρεμβάσεων (π.χ. τυποποίηση συμβάσεων, μείωση των κινδύνων των αντισυμβαλλόμενων) των απευθείας εταιρικών συμφωνιών αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ μέσω διμερών συμβάσεων (PPA's), ειδικά για τις επιχειρήσεις εντάσεως ηλεκτρικής ενέργειας.
- Ενίσχυση/προώθηση των επιχειρηματικών επενδύσεων αυτοπαραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ σε συνδυασμό με την εφαρμογή του συστήματος συμψηφισμού (net metering) με:
 - Απλοποίηση θεσμικού πλαισίου (π.χ. σε παραμέτρους όπως η εγκατάσταση του σταθμού ΑΠΕ σε διαφορετική τοποθεσία, τα όρια κατανάλωσης σε πραγματικό χρόνο, η αύξηση της χωρητικότητας μπαταριών που δύναται να χρησιμοποιηθούν, η εφαρμογή virtual net-metering, κ.ά.).
 - Επίσπευση αδειοδότησης εγκατάστασης φωτοβολταϊκών συστημάτων για τις επιχειρήσεις, με κατά προτεραιότητα έγκριση από τον ΔΕΔΔΗΕ.
- Διευκόλυνση της σύστασης ενεργειακών κοινοτήτων από επιχειρήσεις, τα έργα ΑΠΕ των οποίων θα μπορούν να συνδέονται απευθείας με το δίκτυο υψηλής τάσης, όταν το δίκτυο μέσης τάσης είναι κορεσμένο.
- Θεσμοθέτηση κινήτρων και μεγαλύτερη χρηματοδότηση προγραμμάτων εξοικονόμησης

- ενέργειας σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά.
- Επιτάχυνση των επενδύσεων για την ενίσχυση/αναβάθμιση των δικτύων ηλεκτρισμού.
- Ενίσχυση/προώθηση επενδύσεων που συνδέονται με την αποθήκευση ενέργειας και την κυκλική οικονομία.
- Σχεδιασμός προγραμμάτων ενίσχυσης επενδύσεων, στο πλαίσιο της αναθεώρησης του Σχεδίου Ανάκαμψης για την ενσωμάτωση των στόχων του REPowerEU.
- Εξασφάλιση αποδοχής επενδύσεων από τοπικές κοινωνίες με ενεργή συμμετοχή των κεντρικών και τοπικών αρχών της χώρας (π.χ. με την κατανόηση της πηγής αντιδράσεων σε κάθε έργο μέσω άτυπης ή τυπικής διαβούλευσης, με τη συμμετοχή σε διαδικασίες συνεννόησης/συμβιβασμού, με επιτάχυνση δικαστικών αποφάσεων, με την υποστήριξη τοπικών κοινωνιών με αντισταθμιστικά μέτρα) προς διευκόλυνση των σχεδιαζόμενων ή σε εξέλιξη έργων (ενίσχυση του συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, επενδύσεις σε ΑΠΕ, κ.ά.).

6. Συμπεράσματα

Η υψηλή εξάρτηση της ελληνικής οικονομίας από εισαγωγές ενέργειας, σε συνδυασμό με τις πρωτοφανείς αυξήσεις των τιμών φυσικού αερίου και πετρελαίου, καθιστούν τις επιπτώσεις της τρέχουσας ενεργειακής κρίσης ιδιαίτερα δυσμενείς για το σύνολο της οικονομίας. Η αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών, ιδιαίτερα των πιο ευάλωτων, περιορίζεται, ενώ ευρύτερες επιπτώσεις προκαλούνται στο πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών από τον υψηλό πληθωρισμό. Το υψηλό κόστος ενέργειας υποσκάπτει την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών επιχειρήσεων, ενώ οι κίνδυνοι για την οικονομία από την αναμενόμενη σύσφιξη της νομισματικής πολιτικής και τις πιέσεις στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και στο δημοσιονομικό ισοζύγιο δεν επιτρέπουν τον εφησυχασμό της οικονομικής πολιτικής.

Το εύρος των εφαρμοζόμενων βραχυπρόθεσμων μέτρων για τον περιορισμό των αυξήσεων του κόστους ενέργειας είναι σκόπιμο να αναπροσαρμοστεί με ιδιαίτερη στόχευση στις ομάδες του πληθυσμού και στις επιχειρήσεις που επηρεάζονται με μεγαλύτερη ένταση, ώστε να δίνεται κίνητρο για εξοικονόμηση ενέργειας, αλλά και για να υπάρχει περιθώριο για επιμήκυνση της διάρκειας εφαρμογής τους. Μεσοπρόθεσμα, η αποτελεσματική αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης, αλλά και η ενίσχυση της ανθεκτικότητας της οικονομίας σε παρόμοιες κρίσεις στο μέλλον, περνά μέσα από την επιτάχυνση της πορείας της χώρας προς την κλιματική ουδετερότητα, ιδίως με παρεμβάσεις για μεγαλύτερη συμμετοχή των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών στα οφέλη από τον μετασχηματισμό του ενεργειακού συστήματος και την πράσινη μετάβαση.